

De jeugd van Jacco Brelle

Eerste druk, december 2012
© 2012 Siem Lindhoud

ISBN: 978-90-484-2764-2
NUR: 342

Uitgever: Free Musketeers, Zoetermeer
www.freemusketeers.nl

Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteur en uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten en onvolkomenheden, noch voor de directe of indirecte gevolgen hiervan.

Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever worden openbaar gemaakt of verveelvoudigd, waaronder begrepen het reproduceren door middel van druk, offset, fotokopie of microfilm of in enige digitale, elektronische, optische of andere vorm of (en dit geldt zonodig in aanvulling op het auteursrecht) het reproduceren (I) ten behoeve van een onderneming, organisatie of instelling of (II) voor eigen oefening, studie of gebruik welk(e) niet strikt privé van aard is.

DE JEUGD VAN
JACCO BRELLE

SIEM
LINDHOUD

De jeugd van Jacco Brelle

Op zondag mag je niet fietsen

Een tijdsbeeld

VOORWOORD

In het calvinistische landschap van na de tweede wereldoorlog was een grote diversiteit aan stromingen ontstaan die allemaal zo hun eigen uitleg van de ware en enige leer hadden ontwikkeld. De synodaal gereformeerden hebben daarin in zekere zin altijd een middenplaats ingenomen. Links van hen had je de lichtere stromingen waar misschien niet alles, maar wel veel kon. Ze stonden bij de gereformeerden te boek als tolerant en genuanceerder in de leer, want de kerkelijke regels waren er minder streng. En rechts had je de reformatorische stromingen. Dat waren de zware, die zwarte kousen droegen en droevig keken, langzaam zongen en lange kerkdiensten hadden. De vreugde was er een schaars goed en van de hemel was je lang niet zeker, integendeel. En daartussenin had je de gereformeerden. In een dergelijke middenpositie was er altijd wel een discussie over wat wel of niet de juiste uitleg was en al dan niet door de beugel kon. De reformatorische richting had het wat dat betreft wel gemakkelijker, vernieuwing en nieuwlichterij waren uit den boze. Dat was een houvast op zich. Zij die tot een lichte signatuur behoorden hadden het ook niet zo moeilijk; daar kon vernieuwing gemakkelijker een plaatsje krijgen en kon je handelen naar je eigen opvattingen zonder dat iemand je daarover meende te moeten onderhouden. De gereformeerden hadden er dan ook veiligheidshalve een gewoonte van gemaakt om in voorkomende gevallen zich eerst maar eens wat rechts op te stellen. Televisie en bioscoop: ze begonnen met erop tegen te zijn, net zoals hun reformatorische broeders, dat waren. Maar in de loop der tijd, soms over meerdere generaties heen, kwam daar dan toch de sleet in. Ze deden ook aan geboorteplanning. Niet helemaal, maar wel een beetje. De gezinnen bleven nog netjes gevuld met een beschaaf kindertal. En ze konden in de hemel komen. Gemakkelijk was dat niet, en daar mocht je ook zeker niet te gemakkelijk over denken, maar het kon. Het kon natuurlijk ook slecht aflopen. Dat lag aan de inhoud van het

grote boek, waarin alles opgeschreven werd, want dat was ook in deze kringen nog lang niet afgeschaft.

Bij dat alles was er ook diepgang, grote diepgang wanneer het om geloofsvraagstukken ging. Desnoods werden die ervoor gemaakt. Een bloeiend verenigingsleven, in alle soorten en maten, vanaf kind tot bejaarde, zorgde ervoor dat er overal zwaar gediscussieerd kon worden. De onderwerpen die er werden behandeld waren stevige kost.

De gereformeerde jeugd zorgde bij dat alles voortdurend voor opwaartse druk. Ze waren mondig en lieten zich niet gemakkelijk terzijde schuiven, maar wilden gehoord worden. Ze werden hoe langer hoe kritischer ten opzichte van het strak calvinistische van hun ouders. Die naoorlogse periode van de wederopbouw werd bovendien gekenmerkt door een enorme toevloed aan ontwikkelingen van buitenaf. Op technisch gebied werd grote vooruitgang geboekt, grenzen werden overschreden en het traditionele denken over allerlei principiële zaken kwam op losse schroeven te staan. In menig huisgezin probeerden ouders nog de waarden van weleer te koesteren, een vastigheid waarin de jongeren daadwerkelijk vast liepen, want op zondag mocht je nog steeds niet fietsen en de uitleg daarover werd nauwelijks nog begrepen en zeker niet langer serieus genomen.

En dan had je ook nog de roomsen. De erkenning dat dit medechristenen waren was al een worsteling op zich. Het moest zelfs eens op een synode gezegd worden en dan nog. Hoe met hen om te gaan? Ze waren zo anders en in de catechismus werd ernstig voor hen gewaarschuwd. Men wist het niet goed, dus oppassen en afstand houden.

We mogen deze periode niet vergeten. Dit boek wil een beeld uit die tijd schetsen. Van binnen uit. Van hoe het beleefd werd en hoe er geworsteld werd om eraan te ontgroeien.

DEEL I

JACCO EN VERA

EEN

Grotepolder was een dorp zoals er zoveel in die contreien lagen. Je had er Vermuiden, Schravelingen, Oud en Nieuw Scholenvliet en nog een paar kleintjes. Maar Grotepolder telde de meeste inwoners. Iets meer dan negenentwintighonderd. En dat was al vele jaren zo. Het lag zowel goed bereikbaar, als ook op veilige afstand ten opzichte van Middelstad en Vlotingen. Dat waren steden en daar gebeurden dingen die je op een dorp niet kende. Dat hoefde ook niet want het dorp had genoeg aan zichzelf. Er was een Openbare school en een School met den Bijbel. Er was een Christelijke kleuterschool, waar juffrouw Van Banjeren, in het zwart gekleed, de kleintjes de ernst van het leven voorhield, en er was een Openbare kleuterschool die over de andere kant ging. Er waren zeven kerkgenootschappen en iedereen vond dat zij het bij het rechte eind hadden. Boeren, vissers, wat middenstand en een enkele notabele vormden het gros van de bevolking. De watersnood was al weer zo'n jaar of vijf geleden en iedereen deed zijn best daar niet meer aan te denken. En erover praten deed je in ieder geval al niet, wat er ook gebeurd was. Er waren alleen nog die plaatjes, de merktekens die hier en daar aan de gevel te zien waren en die aangaven tot hoe hoog het water wel niet gekomen was. En de grafstenen, die waren er ook. Maar dat was iets voor de familie. Het leven in Grotepolder kabbelde voort, stil en behoudend als altijd. Zich nog niet bewust van het feit dat de wind die veranderingen teweeg brengt al aan het waaien was en ook een keertje Grotepolder zou bereiken.

Zo op het eerste gezicht kon je van Jacco Brelle niet veel anders zeggen dan dat het een gewone jongen was. Hij haalde niet eens de gemiddelde lengte voor zijn negen jaren. Eer was hij bijna klein van stuk te noemen. Hij blonk ook met zijn lichamelijke prestaties niet uit in sport of spel, haalde geen waaghalzerij uit of wat dan ook. Zijn

schoolprestaties konden door de beugel met als uitschieter zijn hoge cijfers voor Nederlands. Dat was niet alleen te danken aan het feit dat hij zijn spelling en grammatica netjes onder de knie had, sterker nog, dat zou nog wel wat beter kunnen, maar hij blonk uit in opstel en verbale kennis van alles wat met de taal van het dagelijkse leven te maken had. Spreekwoorden en gezegden, synoniemen en wat dies meer zij, waaide hem aan als het stof in de wind. Hij rijmde ter plekke wanneer dat nodig was en kon iemand met woorden vastspijkeren op zijn plaats. Deze vaardigheid was hem zo eigen dat hij het zelf nauwelijks beseftte. Zo was hij nu eenmaal.

Het gaf hem een aparte status door het natuurlijke gezag dat hij hiermee afdwong bij jong en oud. Hij had dat zelf niet eens in de gaten. Hij was niet anders gewend dan dat er in zijn vriendenkring naar hem geluisterd werd en dat zijn plannen en suggesties automatisch gevolgd werden. Hij koos zijn argumenten altijd met zorg en formuleerde ze met een juiste woordkeuze waardoor de acceptatie erg gemakkelijk werd.

Zijn vader Arjen verbaasde zich regelmatig over deze gave van zijn jongste kind. Zijn drie dochter hadden dat niet, maar Jacco wel. Het bracht hem verwondering en bewondering, hoewel hij dat laatste niet liet blijken. Dat zou niet gepast zijn, integendeel. Kinderen zouden daarvan maar verwaand kunnen worden. Maar het viel hem altijd op dat, wanneer een gesprek tussen hem en Jacco op een discussie uitliep, er altijd het prettige slot kwam waar ze beiden tevreden mee waren. 'En weer gaf die jongen mij het gevoel dat hij het met mij eens was omdat ik het met hem eens was,' sprak hij dan 's avonds tegen zijn vrouw.

Opmerkingen van deze aard leidden altijd tot een zekere wrevel bij Liedewij. 'Het past die jongen niet om een dergelijke houding aan te nemen. Hij dient je te gehoorzamen en zijn mening naar de jouwe te richten. Toon dan toch eens dat je de baas bent!' Arjen trok zich dan meestal berustend terug. Enerzijds begreep hij Liedewij wel. Maar al te goed zelfs. Kinderen dienden in deugdzaamheid op te groeien, gehoorzaam te zijn en hun vader en moeder te eren. Ze moesten luisteren en net zo worden als zij en zich ontwikkelen tot goede mensen

voor kerk staat en maatschappij. Dat denken was hem net zo met de paplepel ingegoten als het bij Liedewij was gedaan. En bij dat alles hoorde geen tegenspraak en geen discussie met je kinderen. Zeker niet wanneer ze nog zo jong waren.

Maar hij kon er juist zo van genieten wanneer Jacco met zijn heldere opmerkingen hem wist te overtuigen van het 'andere' of van het 'nog betere.' En zou het nu echt kwaad kunnen wanneer hij eens aan zijn zoon toegaf dat die het bij het rechte eind had, en hijzelf niet? Jacco was immers sterk genoeg om onwaarheid te doorgronden? Zou hij dan niet eerder aan respect verliezen in plaats van winnen wanneer hij hem niet gaf waar hij recht op had?

Hij had dit al eens aarzelend naar Liedewij toe aangegeven, maar die had dit als slapte gezien.

Een lastig bijverschijnsel was dat zijn andere kinderen zich braaf naar hun moeder richtten. De altijd rustige Plona voorop, gevolgd door de meegaande Annemarie. Een braafheid die hem nog wel eens de kriebels bezorgde. En Nelleke, de jongste dochter, toonde wel kuren maar was verder nog te jong om zich te doen gelden. De jongen was hem wat dat betreft liever.

Jacco zelf was grotendeel onkundig van de discussies die hij bij tijd en wijle opriep. Eigenlijk leefde hij in verschillende werelden, zoals kinderen van die leeftijd dat vaak doen. De wereld van de dagelijkse sleur boeide hem uiteraard het minst. Daar besteedde hij ook niet meer aandacht aan dan het hoogst noodzakelijke. Daarin struikelde hij ook regelmatig. Hij hoorde eenvoudig niet bewust wat er aan hem gevraagd werd door zijn vader of moeder, of door zijn zusjes. Hij reageerde met de routine die hem vanuit zijn onderbewustzijn werd aangereikt. En daardoor zat hij er wel eens naast en pakte zijn handeling verkeerd uit. Een verontwaardigde reactie van zijn moeder was dan zijn deel. Ze schold hem uit voor sufferd en dromer, wetend dat dit het enige terrein was waarop ze Jacco kon overheersen.

Een andere wereld was die van zijn eigen dagelijkse leven. Zijn plan voor die dag, zijn eigen positie in dat plan ten opzichte van zijn vrienden en klasgenoten. Het spel dat hij in gedachten had en waarover hij diep had nagedacht. Of het nu het soldatenspel was om de oude uit

de oorlog overgebleven betonnen bunker te veroveren, of het bouwen van een vlot om het eilandje in het midden van de boezem achter de dijken te bereiken, het maakte niet uit. Iedere keer moest het anders zijn, creatiever en spannender. En nadat hij zijn plannen bedacht had ontspon zich in zijn hoofd het pakket van argumenten om het aan zijn kornuiten te vertellen en hen te overreden om eraan mee te doen. Zorgvuldig, stuk voor stuk zette hij ze op een rijtje, opbouwend naar een afrondende climax.

En wanneer zijn verhaal geaccepteerd werd rolde daar automatisch zijn rol als leider uit. Hij genoot ervan, motiveerde zijn makkers die slaafs zijn bevelen opvolgden. Gaf hen complimenten wanneer dat maar even kon en stelde zich bij de overwinning bescheiden op en deelde het succes met iedereen. Zo was zijn natuur die hem deze wegen als vanzelf aangaf. En hij voelde zich er heerlijk bij.

En er was nog een wereld. Zijn grote gedachtewereld waarin hij naar zijn gevoel wel uren kon doorbrengen, nadenkend over de abstracte dingen als liefde en geluk, doodgaan en wat er daarna komt, over goed en kwaad en wat zonde nu eigenlijk was. Op school en in de kerk werd je daar voortdurend mee achtervolgd. Over vriendschap en verdriet. Over oorlog en vrede en over wat al niet.

Hij liet het toe om al zijn gedachten over elkaar heen te laten tui-melen terwijl hij naar een bladzijde in een boek zat te staren zonder iets te lezen of te zien. Dan droomde hij met open ogen, maar zag niets om zich heen. Hij sprak er met niemand over, zeker niet met zijn vrienden en klasgenoten of met zijn ouders en zijn zusjes.

De enige met wie hij er iets van deelde was met Vera, die hij iedere avond weer ontmoette.

‘Ga je daar nu alweer naar toe?’ Jacco knikte en keek zijn moeder met grote ogen aan. ‘Waarom vraagt u dat iedere avond? Zo lang het ’s avonds licht is mag ik toch tot half acht naar buiten? En dan ga ik altijd naar Vera toe.’

‘Maar Vera is een meisje.’ Hij knikte nog eens. ‘Dat weet ik toch wel,’ zei hij vriendelijk. ‘Ik vind het gewoon leuk bij Vera.’

‘Maar waarom speel je niet met jongens, dat hoort toch zo?’